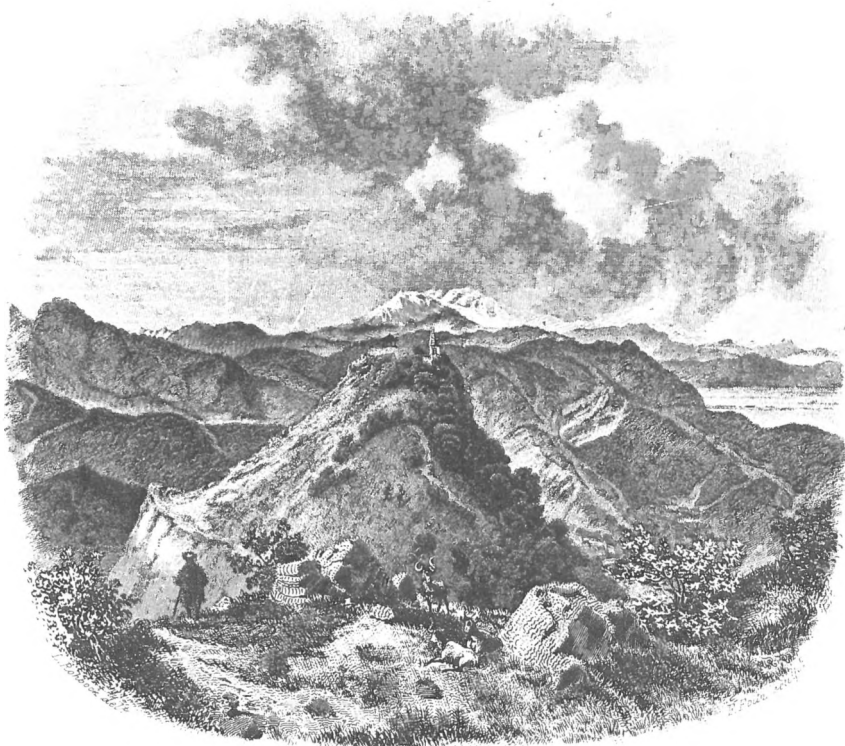

MAGYARORSZÁG
ÉS
ERDÉLY
EREDETI KÉPEKBEN
TÖRTÉNELMI ÉS HELYIRATI SZÖVEGGEL.
MÁSODIK SZAKASZ:
ERDÉLY.

A Czénkhegy Brassónál.

DARMSTADT 1864.

Kiadja és nyomatja.

LANGE GUSZTÁV GYÖRGY.

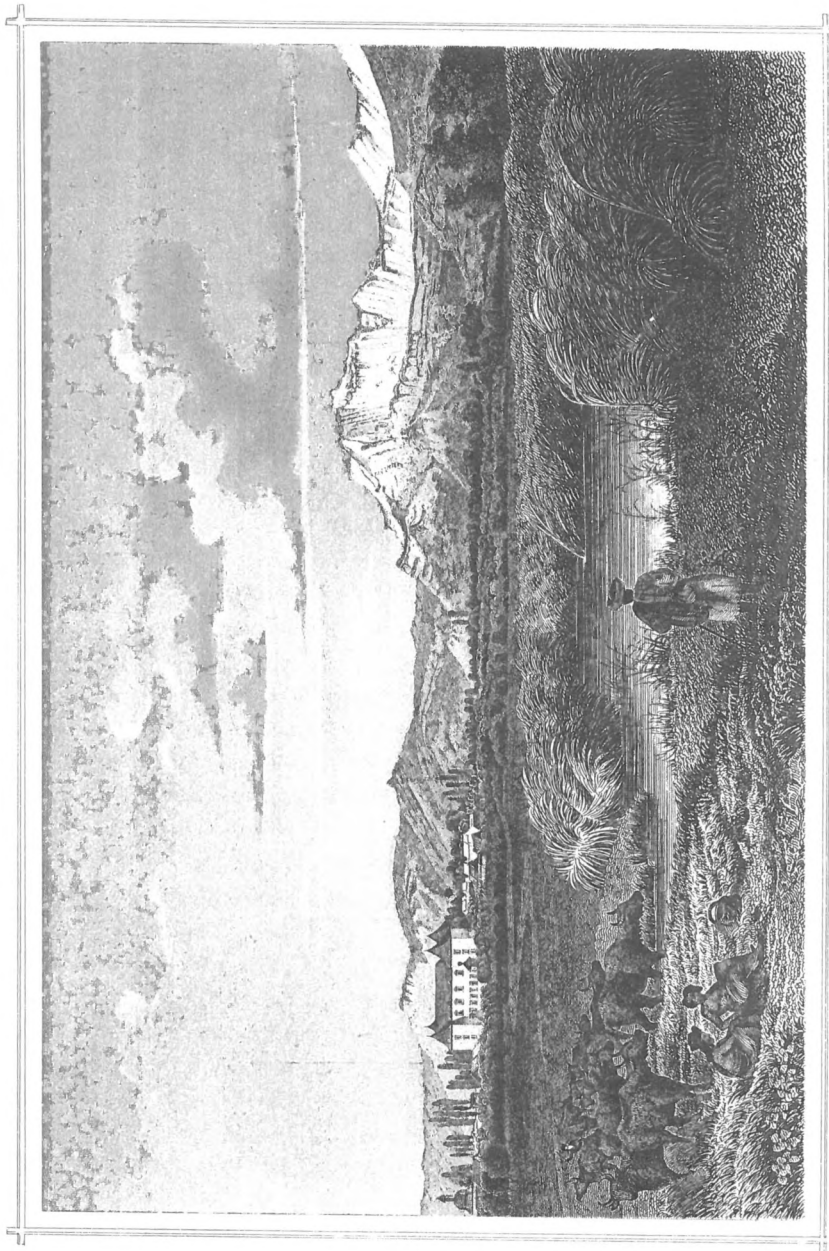
LAUFER TESTVÉREK BÍZOMÁNYOSAI, BERLIN.

bugyogtat ki. A bal oldalom nagy vadaskert van, melyet 1848 előtt számos szarvas és őz népesített vala. E vadaskertet is elpusztították az oláhok. A várdomb alján, a szép völgyben a mezőváros terül, mellyben magyarok és oláhok laknak, s melly jobban és szebben van építve mint sok egyéb erdélyi helység. A mezővárosban négy templom van, t. i. a reformáltak, katolikusok, görög-katolikusok és görög óhitűek templomai. A mezőváros neve tulajdonkép Majos vagy Majos-hegye, de rendszeren azt is Küküllővárnak nevezik.

Küküllővár már a 13. században a királyi várak között szerepelt. I. Mátyás azt és Csicsóvárt a moldvaországi fejdelmek adományozá. II Lajos idejében Küküllővár Küküllői János birtoka volt, ki az említett király történeteit írta meg. Utóbb Izabella királyné bírta, ki azt Martinuzzinak adományozá. Azután Apaffy fejedelmek bírták, s haláluk után a k. fiskus foglalá le, melytől gróf Bethlen Miklós vevé meg. Bethlen család még most is bírja a várkastélyt s a 18. század elején építtette fel mostani alakjában. Jelenleg megyei tisztség lakik benne s 1864-ben előtornácza elégett.

Maros-Vásárhely s a székelyek.

Küküllővárt elhagyván éjszakra a Maros völgyébe fordulunk, hogy a székelyek fővárosát fölkeressük. Utunkba Radnóth falu esik, melly a Maros bal partján fekszik. A folyó jobb partján kopár dombsor nyúlik el, a bal parton hullámos térség van, nyugat felé alacsony hegyek kékellenek. A falu ugyan egy járásnak főhelye, de alig találunk benne valami nevezetességet. A falutól egészen elkülönözve egy szép kastély áll, melly Erdély legnagyobb kastélyai közé tartozik. Oldalainak hossza 50 lépés, négy szögletén négy bástyatorony áll gülaalakú tetővel. Kapuja fölött a Bethlen-czimer látható, egy vasból öntött koronás kigyó, melly a háztető csúcsán felkanyarodik és szájában arany almát tart. Azon kastélyt I Rákóczy György építteté 1630 táján, és pedig Serena Ágoston velencei

építőmester által. Azomban Radnóthban már azelőtt is erős várkastély volt.

Radnóthtól a Maros termékeny völgyén fölfelé nyugatra folytatjuk utunkat. Nyárádtónél a Nyárád folyón kelünk át, melly igen kies völgyön átfutván a Marossal egyesül, azután csakhamar Maros-Vásárhelyt érzük el.

A székelyek ama fővárosa a Maros bal oldalán részint a térségen, részint dombozaton terül el. A dombozat délkeletre emelkedik s előfokán van a vár, melly tehát a városnál magasabban fekszik. Délről és keletről, hol a város a hegygyel összefügg, 40 lépésnyi sáncz nyúlik el, s ebből emelkedik ki a várat kerítő, téglából rakott, 5—6 öl magas kőfal, mellynek négy szögletén négy bástyatorony van. A városra néző éjszakai nyugati oldalon más bástyák is vannak.

A várba a város felől visz az út. Kapuján bemenvén az igen tágas várudvarra jutunk. Ennek délnyugati részét a reformáltak főtemploma, a délkeletit a várparancsnok lakja foglalja el; más épületek a várfalhoz vannak ragasztva. A templomnak csinos tornya van; négy szögletén meg annyi toronyka nyúlakodik fel. A várparancsnok laka emeletes, de egyszerű építmény. A főúton kívül ugyancsak a város felől gyalogút is vezet föl a templomba, mellyben most a város reformált lakosai rendszeren tartják isteniszteletöket. Mária Terézia alatt nem volt szabad a prot. szentegyházakat ujíttatni, akkor a szóban levő templom, melly eredetileg gót modorban volt építve, szinte összedőlt. Csak II. József alatt lehetett azt helyreállítani.

A várat a város építette a 17. század elején. Azon időben Básta sanyargatta Erdélyt. Mondják, hogy Marosvásárhely egyik polgára, Borsos Tamás, azon zavarokban Brassóba kényszerült menekülni. Hazajövet indítványozá, hogy Marosvásárhelyt is egy vár építtessék, melly a lakosoknak menedékhelyül szolgálhatna. A nép elfogadá Borsos indítványát s 1602-ben egy leégett kolostor helyén el kezdé a várat építeni, jóllehet a székely földön nem lett volna szabad várat rakni. Azonban más adatok szerint Marosvásárhelyen már Zsigmond János fejedelem építtetett egy erősséget.

A város legszebb része a nagy piac, mellyet csinos lakó-

házak környeznek, egy kút s új sétány ékesitenek. A kút a katolikusok kéttornyos templomával átellenben van; hat jóniai oszlopon nyngvó kupola tetézi s vas rácszat környezi. Az építményben zenélőgép is volt felállítva, melyet Fodor készített vala; de melly már elromlott.

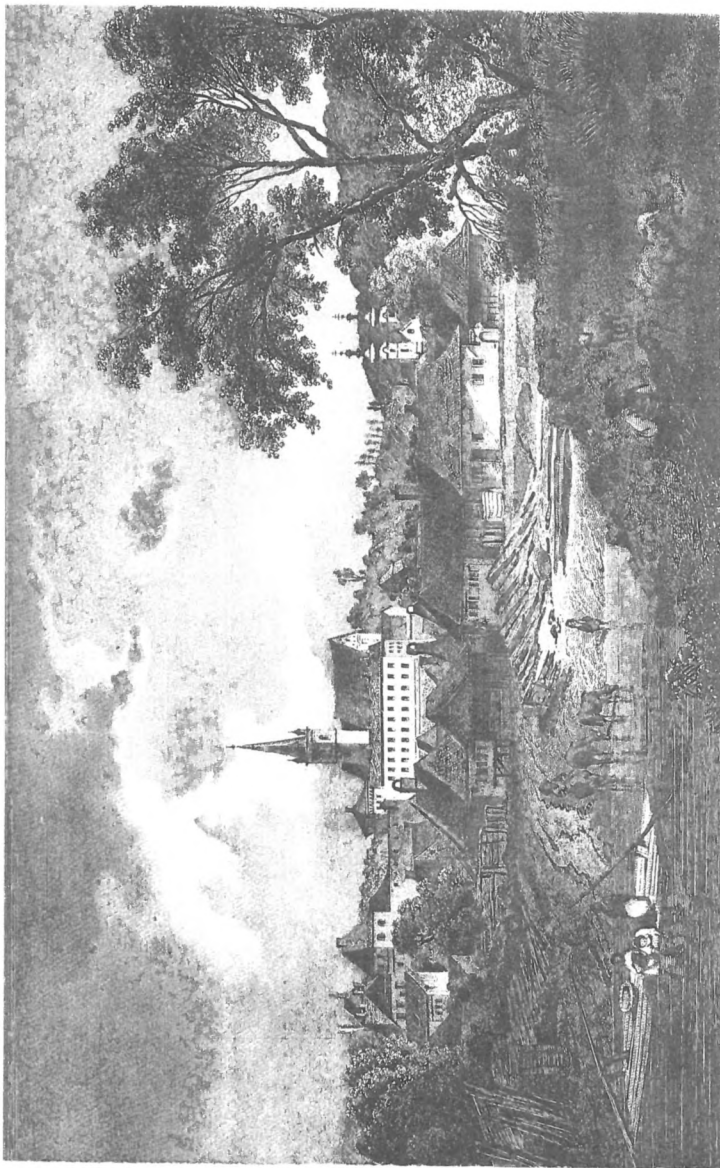
A mi Vásárhelyt különösen nevezetessé teszi, az a Teleki-könyvtár s a reformáltak kollegiuma. Az említett könyvtárt gróf Teleki Sándor néhai kancellár szerezte, s azután közhasználatul az országnak engedé át. Sz. Miklós utczában egy nagy épületben találjuk azt. A terem, mellyben fel van állítva, 25 öl hosszú és 8 öl széles; igen csinosan van elrendezve, a falakon köröskörül arczképek függnek, mellyek Mátyás királyt, Báthory Gábort s Erdélynek más fejedelmeit, a könyvtár alapítóját, ennek nejét és gyermekeit, Mária Teréziát és férjét stb. ábrázolják; továbbá néhány bronz és gipsz mellszobor is van. A terem felső felét karzat futja körül, mellynek egyik oldalát szép ásványgyűjtemény foglalja el; ezt a kancellár idősbik fia, gróf Teleki Domokos gyűjtötte. Az olvasó terem mindenkinek nyitva áll.

A könyvtár különösen a hazai történelemre vonatkozó könyvekben és a klasszikus irodalomban gazdag; köteteinek száma a 60,000-et haladja meg. Régi ritkaságai közül emlitendők: egy ó földkép, egy képekkel ékesített bibliai kodex s egy írott Tacitus, melly Mátyás budai könyvtárából való.

A könyvtári épülettel átellenben azon tekintetes épület áll, mellyben 1848-ig a királyi táblának nevezett feljebbviteli törvényszék, a múlt évtized alatt pedig a cs. k. pénzügy-igazgatóság volt. Nem messze tőle a reformáltak kollegiumának magas, kétemeletes, de kissé idomtalan épülete áll, mellyben számos szoba a tanulók számára is van. A kollegiumnak is becses könyvtára van.

A sárospataki főtanodát, mint annak helyén emlitettük, több ízben háborgatták, tanárait 1671-ben is elűzték. Apaffi az elűzött sárospataki tanárokat Gyulafejevárra fogadta be; onnan 1716-ban M. Vásárhelyre tevék át a reformáltak tanodáját. A katolikusoknak is van gymnáziumuk ottan.

M. Vásárhelynek kies és kedvező fekvése van; a Maros a

J. Rothrock delit

Druck & Verlag v. G. Lange in Darmstadt.

MAROS-VÁSÁRHELY. MAROS-VÁSÁRHELY.

I. auffer és Stolp bizományában Pesten.

Joh. Foppels auct. F.

város felett több ágra szakad s épen a külváros szélén folyik el. Völgyében jó bor, híres dohány s mindenféle gabna bőven terem. A város egészben véve kellemes benyomást tesz az idegenre; a külvárosokban ugyan csak kis házikókat és szűk utcákat találunk, de a belvárost sok szép épület díszesíti, melyek tágas utcákban sorakoznak egymáshoz. A székelyek ugyan az ország keleti határait lepték vala el s eredeti központjaik Gyergyóban és Csikban Ditro és Csik-Szereda voltak. De azon hegyes vidékekről lassankint az ország belsejébe terjeszkedtek s a termékeny völgyek mentén előnyomúlva Kézdi-Vásárhelyen, Udvarhelyen és Maros-Vásárhelyen telepedtek meg. Ez utóbbi csakhamar megelőzte a székelyek többi városait. Eredetileg hat faluból állott, mellyek azután egy mezővárossá egyesültek. Bethen Gábor 1616-ban városi jogokat adományozta az egyesült községnek, melly azután gyors virágzásnak indult. Jelenleg Vásárhelynek több mint 10,000 lakosa van, kik legislegnagyobb részt székelyek és magyarok, de vannak köztük oláhok és szászok is; s a külvárosban cigányok is laknak, mint rendszeren minden erdélyi városban.

Hajdan a székelyföld minden szabad polgára nemesi kiváltsággal bírt s különösen mentve volt a pénzdótól. Mikor király trónra jutott, vagy feleséget vett, vagy első fia született, akkor a székelyek ökörrrel adóztak. Ez adószedés ökörsütésnek neveztetett. A székelyek tehát ilyenkor Vásárhelyre hajták ökreiket. A királyi adószedők minden négy vagy hat ökör közül egyet választottak ki a király számára s a kiválasztott ökörré bélyeget sütöttek, miért is ez adószedést ökörsütésnek nevezték. Néha az adó fejében szedett ökrök száma 30-40,000-re rúgott. Az ökörsütés a város keleti részén, az úgynevezett régi baromvásár-utczában történt.

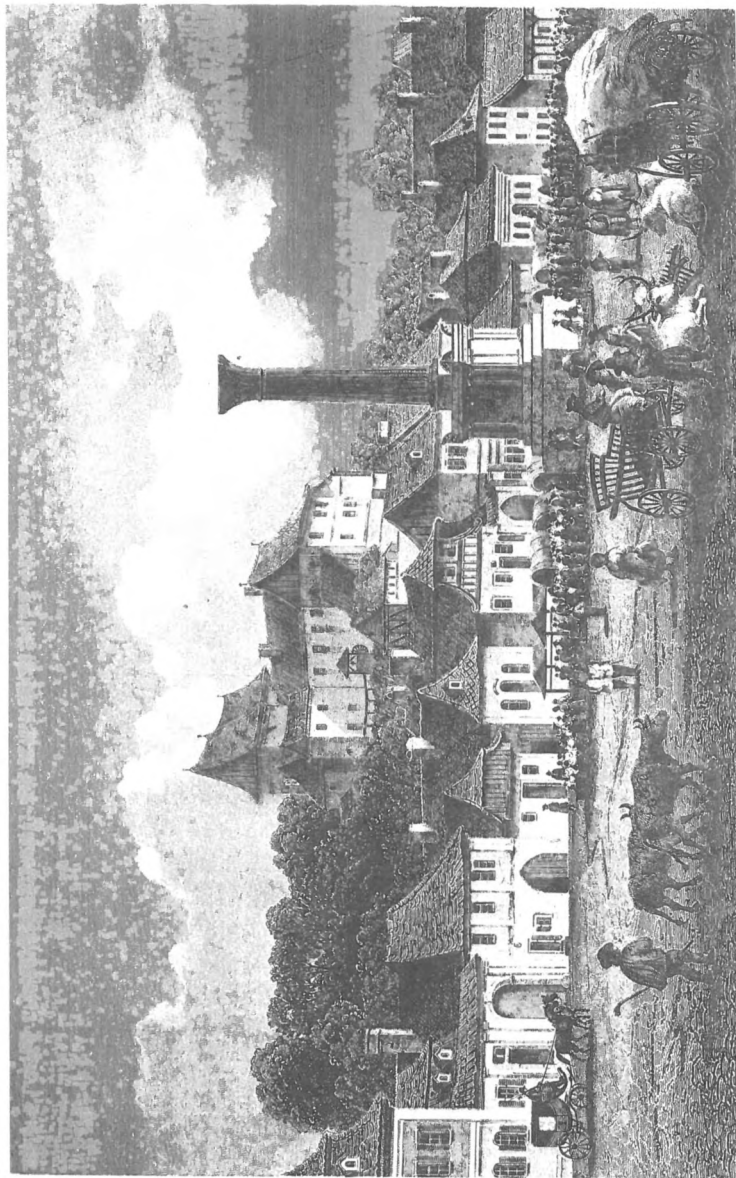
Zsigmond, V László és Mátyás királyoknak nem voltak fiaik, azon királyok alatt a székelyek tehát nem szolgáltatták be az ököradót, mellyre a király első fiának születésekor kötelezve voltak. Mikor Ulászló király alatt fia, utóbb II Lajos király, születésére az ököradót kivánták, a székelység 1506-ban megtagadá azt. Ekkor a királyi adószedők keményebb eszközkhöz nyúltak, de a nép fegyverre kelt s a Budáról ellene

küldött Tomori Pált Vásárhely előtt megveré. Végre nagyobb haderő érkezék, mely a székelyeket legyőzé. Mikor János Zsigmond születék, a székelység ismét megtagadá az adót, de akkor is kénytelen volt meghunnyászkodni. S ekkor az utolsó ökörsütés volt.

M. Vásárhely nem egy nevezetes eseménynek színhelye volt. 1556-ban országgyűlés vala ott, mellyen a három nemzet közös akarattal elhatározá, hogy I Ferdinándtól eláll, mivel igen messze van s Erdélyt a törökök ellen nem védelmezheti. Izabella halála után 1562-ben a székelység föltámadá az ifjú János Zsigmond fejedelem ellen. Valami 40,000 ember kelt vala fegyverre s tábort járván minden hajdani kiváltságait követelte. Majláth Gábor sereggel indult a fölkelt nép ellen, de megveretvén kénytelen vala M. Vásárhelyre menekülni. Azonban Radák László segítséget vive Majláthnak s így szétverék a székelyeket. Azután a segesvári országgyűlés tartaték, melly a székelység kiváltságait tetemesen megnyirbálta, s mellyen az elfojtott lázadás feje, Nagy György, és társai kegyetlenül kivégeztettek.

1659-ben M. Vásárhelyen volt országgyűlés, melly a radnóthi kastélyban táborozó II Rákóczy Györgyöt, miután vetélytársát, Barcsait, Temesvárra kiűzte vala, visszatette fejedelmi székébe s Radnóthról nagy pompával a városba behozta. 1661-ben Ali pasa táborozott Vásárhely előtt Koronka felé s onnan küldé Apaffi Mihályért Ebesfalvára, kit azután a rendek el is választottak. 1707-ben Rákóczy Ferencz igtattaték Vásárhelyen az erdélyi fejedelemségbe, de Rabutin császári hadvezér még azon évben jöve Erdélybe s véget vete Rákóczy uralkodásának.

De a M. Vásárhelyen tartott országgyűlések közül az a legnevezetesebb, melly 1571-ben volt, s mellyen a négyféle hitvallás és egyház, t. i. a róm. kath., evang. prot., reformált és unitarius hitfelekezetek teljes kölcsönösségét és jogegyenlőségét tették törvénnyé. Míg a nagy míveltségével kérkedő Németország a vallási üldözések véres és hosszas háborúkat szültek; míg a civilisatio lobogóját lobogtatni akaró Franciaországot a legkegyetlenebb polgárháborúk dúlták s Páris utczáin

L. Rothrock del.

Druck & Verlag v. G. Langß in Darmstadt.

M. Köhler del.

**MAROS-VÁSÁRHELY, FOPIACZ ÉS A KEGYESRENDEK ZÁRDÁJA.
MARKTPLATZ UND PIABISTEN-KLOSTER IN MAROS-VÁSÁRHELY.**

Jedler és Stolb birományában Pesten.

a Bertalanéj véres áldozatai párologtak; míg csaknem minden más európai országban a vakdüh és türelmetlenség hallatlan vést és nyomort hoztak az emberiségre: addig a félre eső, félig barbárnak kikiáltott Erdélyben a három nemzet képviselői az 1554-ben Medgyesén tartott országgyűlésen azon elvet hirdeték: „hogy a keresztyének hite csak egy, jóllehet különböző egyházi szertartások divatoznak,“ s ez elvet ismételve megerősíték, Tordán 1557-ben, Segesváron 1563-ban és 1564-ben, s végre 1571-ben Vásárhelyen határozott és világos törvény alakjába öntötték azt. Az oláh nemzet mint olyan történelmi okoknál fogva nem volt az országos rendek közzé fölvéve, de vallását senkisémbántotta; az oláhok megmaradtak a görög egyház kebelében, sőt a magyar fejedelmek gondoskodtak arról, hogy saját nyelvökön birjanak vallásos és egyházi könyvekkel. Hogy az oláhok vallásuk miatt I Lipót uralkodása óta néha üldöztettek s gyakran némi erőhatalommal hajtottak a görög-kath. vallás bevételeire, annak bizony nem az erdélyi rendek az okai.

M. Vásárhely lakosai nemcsak földműveléssel, de kereskedelemmel és iparral is foglalkoznak. A város előtt Szász-Régen felé egy nevezetes téglavető műhely van, melly Erdélyben a legnagyobb és legjelesebb.

A város környékén kellemes kirándulásokat tehetünk, s különösen a Maros által alkotott Elbaszigeten valóban kies sétahelyet találunk.

A székelyek a húnoktól származtatják le magukat, s nemzeti hagyományuk szerint őseik Erdélyben maradtak, midőn Attila birodalma felbomlása után a többi húnok visszavonultak a mai Oroszországba. Erdély keleti erdős részeiben telepedtek meg, s földterületek Csík, Gyergyó, Kászon egyesült székre, sepsi, kézdi, orbai Háromszékre, Udvarhelyszékre Miklósvár és Bardocz fiú székekkel együtt, Marosszékre és Aranyosszékre oszlik. Számuk valami 360,000 lélekre rúg. A székely nemzet alkotmányánál fogva egyenlő nemesi joggal bírt, de idő jártában különböző néposztályokra szakadt. A legfelső osztályt a primorok vagyis főnépek, főnemések, nemesi rendek tették, kik nagyobb földbirtokosok voltak, béke idején a